

Διεθνές Επιστημονικό Συνέδριο
«Όψεις της Ελληνικής Επανάστασης του 1821»

Πάτρα, 15-17 Οκτωβρίου 2021

Μία πρόταση πρότυπης πολιτιστικής-εκπαιδευτικής διαδρομής εντός του ιστορικού αστικού τοπίου της Άνω Πόλης Πατρών. Η συμπερίληψη του Κάστρου, του Ι. Ν. Παντοκράτορος και της πλατείας Αγ. Γεωργίου ως κύριων τοποσήμων της Επανάστασης του 1821

Άγγελος Λυκουργιώτης, Φιλολόγος, Υπ. Διδάκτωρ Πανεπιστημίου Πατρών

alykourgio@gmail.com

1. Εισαγωγή

Η Άνω Πόλη Πατρών, λόγω της ιστορίας και του χωρικού σχεδιασμού της, προσφέρεται για μία περιπατητική, αστική πολιτιστική-ιστορική διαδρομή, που θα ανακαλέσει μνήμες της εποχής του 1821 σε πλαίσιο εκπαιδευτικό (γνωστικό και ψυχαγωγικό). Η άτυπη αυτή εκπαιδευτική διαδικασία, σε συνδυασμό με τις σχολικές ή ακαδημαϊκές ιστορικές γνώσεις εντός της τυπικής εκπαίδευσης, θα προσφέρει στο κοινό εμπειρία ψυχής και πνεύματος.

2. Πολιτιστικές-εκπαιδευτικές διαδρομές και κίνητρα μάθησης

► Οι πολιτιστικές-εκπαιδευτικές διαδρομές είναι περιηγήσεις και επισκέψεις δομημένες ή αδόμητης μορφής και συνδέονται με κίνητρα και διαδικασίες μάθησης για όλες τις ηλικιακές κατηγορίες κοινού. Τα κίνητρα μάθησης, κατά τη διάρκεια μιας πολιτιστικής διαδρομής, γεννώνται σε μεγαλύτερη έκταση και βάθος από ό,τι στην τυπική εκπαίδευση, γιατί, η άτυπη αυτή εκπαιδευτική διαδικασία, προσελκύει εκπαιδευτικά και ψυχαγωγικά το κοινό, καθώς συνδυάζει παράγοντες, όπως την εικόνα του χώρου, τον ήχο του περιβάλλοντος, την κοινωνική συναναστροφή, την ομαδοσυνεργατική προσέγγιση και την ταυτόχρονη πληροφόρηση από ξεναγό (αν υπάρχει) ή από ηλεκτρονικές συσκευές. Πρόκειται για εμπειρία εποικοδομητικού, βιωματικού και ανακαλυπτικού χαρακτήρα.

► Σχεδιασμός τριών φάσεων:

- Πριν από τη διαδρομή-επίσκεψη: το κοινό εξοικειώνεται με τα χωρικά και ιστορικά χαρακτηριστικά του προορισμού, εμβαθύνει στη στοχοθεσία της επίσκεψης και προετοιμάζεται για τις επιτόπιες παιδαγωγικές δραστηριότητες (αν έχουν σχεδιαστεί).

- Κατά τη διάρκεια της διαδρομής-επίσκεψης: το κοινό υλοποιεί το πρόγραμμα (αν πρόκειται για δομημένη περιήγηση και ξενάγηση), συνεργάζεται διερευνητικά, ανακαλύπτει τα εμφανή και λιγότερο εμφανή χαρακτηριστικά της διαδρομής και καταλήγει σε συμπεράσματα παιδαγωγικού χαρακτήρα.

- Μετά τη διαδρομή-επίσκεψη: το κοινό -στο δικό του χώρο- ανακαλεί, ανατροφοδοτικά, τις προηγούμενες μαθησιακές και ψυχαγωγικές εμπειρίες από τη διαδρομή, τις επεξεργάζεται με κριτικό τρόπο και τις συνδέει με προϋπάρχουσες γνώσεις και εμπειρίες αλλά και με το αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών.

3. Η διαδρομή και τα τοπίασμα

♦ Περιπατητική, αστική ιστορική διαδρομή 800μ. και χρονικής διάρκειας 15 λεπτών στην Άνω Πόλη Πατρών (Παλαιά Πάτρα) μέσω των οδών 25^{ης} Μαρτίου (πλ. Αγίου Γεωργίου), Παντοκράτορος (Ι. Ν. Παντοκράτορος), Λόντου, Παναχαΐδος Αθηνάς (Κάστρο).

♦ Πλατεία Αγίου Γεωργίου: βρίσκεται απέναντι από το Ρωμαϊκό Ωδείο Πατρών. Στο χώρο της υπάρχει το ηρώο των αγωνιστών του 1821, όπου στις 22/3/1821 ορκίστηκαν -μαζί με το μητροπολίτη Παλαιών Πατρών Γερμανό- να δοθούν στον υπέρ ελευθερίας αγώνα και να ζητήσουν σε νήφισμα τη συνδρομή των υπολοίπων χριστιανικών κρατών. Υπογράφουν οι: Παλαιών Πατρών Γερμανός, Κερνίκης Προκόπιος, Ανδρέας Ζαΐμης, Ανδρέας Λόντος, Βενιζέλος Ρούφος, Σωτήρης Θεοχαρόπουλος, Ιωάννης Παπαδιαμαντόπουλος.

♦ Ι. Ν. Παντοκράτορος: ο μεγαλοπρεπής Ναός με τους μολυβδοσκεπάστους τρούλους χτίστηκε με βάση το σχέδιο της Αγίας Σοφίας της Κωνσταντινούπολης. Στο σημείο που βρίσκεται, κατά την αρχαιότητα ήταν κτισμένος ο ναός του Ολυμπίου Διός. Ο Μητροπολίτης Παλαιών Πατρών Γερμανός, με την έναρξη της Επανάστασης του 1821, διέταξε να αφαιρέσουν τη μολύβδινη σκεπή, ώστε με το υλικό της να φτιαχτούν βόλια για τα όπλα. Ο αρχιτεκτονικός χαρακτηρισμός του Ναού είναι «τρίκλιτη βασιλική με τρούλο». Μπροστά από το Ναό διέρχεται η οδός Παντοκράτορος, που κατά την Τουρκοκρατία ονομαζόταν «Μπολσοκάκ», δηλαδή «μεγάλος δρόμος». Σε αυτήν βρίσκονταν οι οικίες των Τούρκων αξιωματούχων. Ο Ναός εορτάζει στις 6 Αυγούστου κατά τη Θεία Μεταμόρφωση του Σωτήρος.

♦ Κάστρο-Φρούριο: χτίστηκε κατά το β' μισό του 6^{ου} αι. μ. Χ. πάνω στα ερείπια της αρχαίας Ακρόπολης, από όπου και προήλθε άφθονο οικοδομικό υλικό για την κατασκευή του. Αποτελείται από έναν τριγωνικό εξωτερικό περίβολο,

ενισχυμένο με πύργους και προμαχώνες και από έναν εσωτερικό περίβολο, που υψώνεται στη βορειοανατολική γωνία. Η πιο σημαντική ημερομηνία για το Κάστρο ήταν η 3^η Οκτωβρίου 1828, όταν τα στρατεύματα του Γάλλου στρατηγού Μαιζόν αποβιβάστηκαν και έδωσαν 24ωρη προθεσμία στον Τούρκο φρούραρχο Χατζή Αβδουλάχ πασά να τους το παραδώσει. Στις 7 του ίδιου μήνα υπεστάλη η τουρκική σημαία και υψώθηκε η ελληνική μαζί με τις σημαίες των τριών συμμαχικών δυνάμεων, Γαλλίας, Ρωσίας, Μ. Βρετανίας. Στις 15 Αυγούστου 1829 οι Γάλλοι παρέδωσαν το Κάστρο στον Έλληνα φρούραρχο Σπυρίδωνα Ράικο, ο οποίος άρχισε άμεσες επισκευές στο χώρο.

4. Σχέδιο έρευνας-εκπαιδευτικό σενάριο

► Προγραμματισμός-σχεδιασμός: οργάνωση, βάσει νομοθεσίας, βραχυπρόθεσμης εκπαιδευτικής διαδρομής και περιήγησης 30 μαθητών ή φοιτητών στην Άνω Πόλη Πατρών διάρκειας 5 ωρών // θέσπιση στόχων: γνωριμία με τη γεωγραφική περιοχή, την ιστορικότητά της κατά το 1821, τη σύγχρονη χωροταξία, την τοπιογραφία και το φυσικό κάλλος // οργάνωση 5 ομάδων ενδιαφέροντος με επιφόρτιση τη διερεύνηση της ιστορίας της περιοχής).

► Υλοποίηση: 1. Άφιξη στο χώρο της πλατείας Αγίου Γεωργίου // ιστορική αφόρμηση μέσω παρακολούθησης διαδικτυακού βίντεο // γνωριμία με την πλατεία και την ιστορία της κατά την προεπαναστατική και επαναστατική περίοδο από συγκεκριμένη ομάδα ενδιαφέροντος // λήψη φωτογραφιών του μνημείου των ηρώων και της στήλης του επαναστατικού ψηφίσματος.

2. Περίπατος προς τον Ι. Ν. Παντοκράτορος και στάση στον αύλειο χώρο // ιστορική αφόρμηση μέσω παρακολούθησης διαδικτυακού βίντεο // γνωριμία με το Ναό και την ιστορία του κατά την προεπαναστατική και επαναστατική περίοδο από συγκεκριμένη ομάδα ενδιαφέροντος // είσοδος στο εσωτερικό και συζήτηση με τον εφημέριο και τον επίτροπο για το ρόλο του Ναού κατά την περίοδο του 1821 // λήψη φωτογραφιών.

3. Περίπατος προς το Κάστρο-Φρούριο // στάση στον αύλειο χώρο και ιστορική αφόρμηση μέσω παρακολούθησης διαδικτυακού βίντεο // γνωριμία με το χώρο και την ιστορία του κατά την περίοδο του 1821 από συγκεκριμένη ομάδα ενδιαφέροντος // συζήτηση με εντεταλμένο αρχαιολόγο της Εφορείας Αρχαιοτήτων Αχαΐας // λήψη φωτογραφιών // παράδοση φύλλου εργασίας με συγκεντρωτικά ερωτήματα για τα 3 μνημεία και τη διαδρομή // παραδοσιακοί χοροί από ομάδα ενδιαφέροντος στον υπαίθριο χώρο εκδηλώσεων του Κάστρου // αποχώρηση // δημιουργία έντυπου ή ψηφιακού υλικού με κείμενο, φωτογραφίες και βίντεο από τη διαδρομή-επίσκεψη και παρουσίασή του σε έτερα ακροατήρια (μαθητές, φοιτητές, τοπική κοινότητα).

► Αξιολόγηση-ανατροφοδότηση: εντός σχολικής ή φοιτητικής αίθουσας οι ομάδες ενδιαφέροντος ανακαλούν, ανατροφοδοτικά, τις προηγούμενες μαθησιακές και ψυχαγωγικές εμπειρίες από τη διαδρομή-επίσκεψη, τις επεξεργάζονται με κριτικό τρόπο και τις συνδέουν με προϋπάρχουσες γνώσεις, εμπειρίες και νέο θεματικό ιστορικό υλικό // η γνώση μετατρέπεται σε εμπειρία ζωής με βιωματική ενεργοποίηση του ίδιου του υποκειμένου (μάθηση ενεργητική, συνεργατική και εποικοδομητική).

Ενδεικτική Βιβλιογραφία και Δικτυογραφία

Βρεττός Α. (1993), *Το Κάστρο της Πάτρας. Ιστορία – Λαογραφία – Προτάσεις αξιοποίησης*, εκδ. Αχαϊκές Εκδόσεις, Πάτρα.

Γεωργοπούλου-Βέρρα Μ. (2005), «Το κάστρο της Πάτρας», στο *Πάτρα. Από την Αρχαιότητα έως Σήμερα*, (2005), συλλογικός τόμος, σσ. 100-127, εκδ. Κότινος Α.Ε., Αθήνα.

Εφημερίς της Κυβερνήσεως, Νόμος 3028/2002: Για την προστασία των αρχαιοτήτων και εν γένει της πολιτιστικής κληρονομιάς, Αθήνα.

Εφημερίς της Κυβερνήσεως, Νόμος 3827/2010: Κύρωση της Ευρωπαϊκής Σύμβασης του Τοπίου, Αθήνα.

Εφημερίς της Κυβερνήσεως, Νόμος 4447/2016: Χωρικός σχεδιασμός – Βιώσιμη ανάπτυξη και άλλες διατάξεις, Αθήνα.

Ζερβάκη Α. (2014), «Προστατεύοντας την Παγκόσμια Πολιτιστική και Φυσική Κληρονομιά στην Πράξη: Μια Σύντομη Αποτίμηση», στο **Περράκης Σ.** (επιμ.) (2014), *Η Σύμβαση για την προστασία της παγκόσμιας πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς 40 χρόνια μετά. Μια κριτική αποτίμηση*, σσ. 31-60, εκδ. Ι. Σιδέρης, Αθήνα.

Ζήβας Δ. (1997), *Τα μνημεία και η πόλη. 13 Κείμενα για την προστασία και τη λειτουργική επανένταξη των μνημείων στον ιστό της πόλης*, εκδ. Libro ΕΠΕ, Αθήνα.

Λάββας Γ. (2010), *Ζητήματα Πολιτιστικής Διαχείρισης*, εκδ. Μέλισσα, Αθήνα.

Λάζαρης Β. (2002), *Καποδιστριακή Πάτρα. Ιστορική Μονογραφία*, εκδ. Περί Τεχνών, Πάτρα.

Μαριδάκη-Κασσωτάκη Α. (2009), *Εισαγωγή στην Παιδαγωγική Ψυχολογία*, εκδ. Ατραπός, Αθήνα.

Ματσαγγούρας Η. (2011), *Θεωρία και Πράξη της Διδασκαλίας. Ι. Θεωρία της Διδασκαλίας. ΙΙ. Στρατηγικές Διδασκαλίας*, εκδ. Gutenberg, Αθήνα.

Μητούλα Ρ. & Καλδής Π. (2018), *City Branding και Βιώσιμη Ανάπτυξη. Η περίπτωση των πολιτιστικών διαδρομών*, εκδ. Παπαζήσης, Αθήνα.

Μολόχας Ν. (1990), *Οι πλατείες της Πάτρας*, εκδ. Συλλογές, Πάτρα.

Μπακουνάκης Ν. (1995), *Πάτρα 1828-1860*, εκδ. Καστανιώτης, Αθήνα.

Μωραΐτης Κ. (2016), *Το τοπίο, πολιτιστικός προσδιορισμός του τόπου*, εκδ. Σιδέρης, Αθήνα.

Τριανταφύλλου Κ. (1980), *Ιστορικών Λεξικόν των Πατρών. Ιστορία της πόλεως και επαρχίας Πατρών από της αρχαιότητος έως σήμερον κατ' αλφαβητικήν και ειδολογικήν κατάταξιν*, αυτοέκδοση, Πάτρα.

Bianchini F. & Parkinson M. (1994), *Πολιτιστική πολιτική και αναζωογόνηση των πόλεων. Η εμπειρία της Δυτικής Ευρώπης*, μτφρ. Ραζή Ζ. & Μπαχάρας Ι., εκδ. Ε.Ε.Τ.Α.Α., Αθήνα.

Mangart J. (2019), *Αναμνήσεις από τας Πάτρας (1828-1829). Η δημιουργία μιας νέας πόλης*, μτφρ. Τσουκαλάς Γ., εκδ. Φαρφουλάς και Βιβλιοπωλείο Nouveau, Αθήνα.

Merantzias Ch. (2015), «Assessing local cultural heritage through a walking trail: the case study of the Theodoros Papagiannis Museum of Contemporary Art (Helliniko Ioanninon, Epirus, Greece)», στο *Museum Management and Curatorship*, σσ. 1-22.

Διάζωμα – Πολιτιστικές Διαδρομές. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <https://www.diazoma.gr/site-assets/1-%CE%9A%CE%B5%CE%AF%CE%BC%CE%B5%CE%BD%CE%BF-%CE%B2%CE%AC%CF%83%CE%B7%CF%82-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CE%94%CE%B9%CE%B1%CE%B4%CF%81%CE%BF%CE%BC%CE%AD%CF%82.pdf>

Ανοικτή Μάθηση. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <https://www.outdoor-learning.org/Good-Practice/Research-Resources/About-Outdoor-Learning>

Κάστρο-Φρούριο Πατρών – Περιγραφή του μνημείου. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=932

Διαρκής Κατάλογος των Κηρυγμένων Αρχαιολογικών Χώρων και Μνημείων της Ελλάδος – Κάστρο-Φρούριο Πατρών. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: http://listedmonuments.culture.gr/monument_print.php?code=2689

Ιερός Ναός Παντοκράτορος Πατρών – Ιστορικό. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <https://www.inpp.gr/temple-history/>
Διαρκής Κατάλογος των Κηρυγμένων Αρχαιολογικών Χώρων και Μνημείων της Ελλάδος – Ιερός Ναός Παντοκράτορος Πατρών. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: http://listedmonuments.culture.gr/monument_print.php?code=2698

UNESCO – Σύσταση περί του Ιστορικού Αστικού Τοπίου. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <http://whc.unesco.org/en/hul/>
Πλατεία Αγίου Γεωργίου, video. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <https://www.youtube.com/watch?v=iF2KYjLZxFU>

I. N. Παντοκράτορος, video. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <https://www.youtube.com/watch?v=VoPwBTz-24U>

Κάστρο-Φρούριο, video. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <https://www.youtube.com/watch?v=PDwJPS8EnxQ>